

BIỆN PHÁP TIẾP CẬN YẾU TỐ TỰ SỰ TRONG THƠ VIẾT CHO TRẺ MẪU GIÁO

Phạm Thị Anh¹

TÓM TẮT

Thơ viết cho trẻ Mẫu giáo nói riêng, viết cho lứa tuổi Mầm non nói chung có vị trí quan trọng trong việc hình thành, phát triển tư duy, phát triển trí tuệ và nhân cách trẻ. Tuy nhiên, các bài thơ có yếu tố tự sự lại chiếm số lượng tương đối nhiều trong thơ viết cho trẻ, cần có cách thức, hướng tiếp cận riêng, do đặc điểm của đối tượng tiếp nhận chi phối. Trong bài viết này, chúng tôi đề xuất ba cách tiếp cận: đọc diễn cảm (có sự phân hóa giọng đọc của các nhân vật trong bài thơ), chuyển bài thơ thành một câu chuyện ngắn để kể cho trẻ nghe, chuyển bài thơ thành kịch bản cho trẻ đóng vai... Việc lựa chọn biện pháp nào cho phù hợp, phụ thuộc vào nội dung của từng bài thơ cũng như kỹ năng sư phạm của từng giáo viên, trong đó, cần chú ý đến đặc điểm tâm lý của trẻ ở từng độ tuổi.

Từ khóa: Trẻ Mẫu giáo, yếu tố tự sự.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Thơ viết cho trẻ Mẫu giáo nói riêng, viết cho lứa tuổi Mầm non nói chung có vị trí quan trọng trong việc hình thành, phát triển tư duy, phát triển trí tuệ và nhân cách trẻ. Tuy nhiên, các bài thơ có yếu tố tự sự lại chiếm số lượng tương đối nhiều trong thơ viết cho trẻ, cần có cách thức, hướng tiếp cận riêng, do đặc điểm của đối tượng tiếp nhận chi phối. Thực tế dạy học những bài thơ có yếu tố tự sự cho trẻ Mầm non đặt ra nhiều khó khăn với giáo viên cũng như sự tiếp nhận của trẻ. Vì thế, bài viết của chúng tôi sẽ tập trung giải quyết những khó khăn trên, cụ thể là: *quan niệm về yếu tố tự sự trong thơ; cách thức tiếp cận yếu tố tự sự trong các bài thơ viết cho trẻ mẫu giáo.*

2. NỘI DUNG

2.1. Quan niệm về yếu tố tự sự trong thơ viết cho trẻ mẫu giáo

Thơ viết cho trẻ Mẫu giáo nói riêng, viết cho trẻ Mầm non nói chung, được hiểu là những tác phẩm được viết dành cho trẻ em và viết về trẻ em. Điều đó có nghĩa những bài thơ này mang những đặc điểm chung của thơ, đồng thời lại có những đặc điểm riêng, do chính đối tượng tiếp nhận quy định. Bên cạnh các đặc điểm như: ngắn gọn, dễ hiểu; giàu hình ảnh; nội dung thường liên quan trực tiếp đến đời sống trẻ thơ..., thơ viết cho trẻ Mầm non còn có yếu tố tự sự.

Tự sự là một trong ba thể loại lớn của văn học, bên cạnh trữ tình và kịch. Tự sự là phương thức chủ yếu được dùng để nhận thức sự vật. Tự chữ Hán nghĩa là “kể”, sự là “việc, chuyện”. Từ điển tiếng Việt (2000) giải thích “kể” là: “1. Nói có đầu có đuôi cho

¹ Khoa Giáo dục Mầm non, Trường Đại học Hồng Đức

người khác biết. Ví dụ: kể những điều mắt thấy tai nghe; 2. Nói lần lượt từng điều cho người khác biết rõ. Ví dụ: kể công, kể tên từng người đã dự cuộc họp” [7; tr.432].

Tự sự là “kể sự việc”, do đó sự việc là yếu tố quan trọng, cốt lõi của tự sự. Không có sự việc thì không có tự sự. Tự sự trình bày một chuỗi sự việc để thông báo, giải thích, tìm hiểu, thể hiện chủ đề. Do đó muốn tự sự người ta phải chọn sự việc, liên kết các sự việc sao cho thể hiện được chủ đề của truyện, làm cho câu chuyện có ý nghĩa.

“Thơ thường dùng như hình thức biểu tả cảm xúc trữ tình, hoặc tình cảm xúc động trước hiện tượng xảy ra trong cuộc sống... Sự tương tác giữa tình cảm con người và hoàn cảnh tạo nên những cảm nghĩ mà người ta muốn bày tỏ với một phong độ chất lọc, tinh khiết, không rườm rà, song có mức thông tin cao, đột phát, nhưng cô đọng và khúc chiết” [2]. Như vậy, giữa tự sự và trữ tình cũng đều hướng đến mục đích phản ánh cuộc sống nên chắc chắn, hai thể loại này sẽ có sự giao thoa với nhau. Tuy nhiên, đây vẫn là hai thể loại riêng biệt, có những đặc trưng riêng.

Vậy, yếu tố tự sự trong thơ viết cho trẻ em có thể nhận diện qua các biểu hiện sau:

Bài thơ có dáng dấp của một câu chuyện. Tức là, bài thơ có cốt truyện, có chuyện, có mở đầu, có phát triển, có kết thúc. Chuyện, hay còn gọi là có sự việc, có chi tiết. Câu chuyện đó có ý nghĩa nhất định, đem đến cho người đọc những nhận thức mới mẻ về cuộc sống, về con người.

Chẳng hạn, bài thơ *Mèo con đi học*:

*Trưa hè trời nắng chang chang
Mèo con đi học chẳng mang cái gì
Chỉ mang một cái bút chì
Và mang một mẩu bánh mì con con*
(Phan Thị Vàng Anh)

Trong bài thơ, có các nhân vật. Các nhân vật này có thể là những người thân xung quanh bé: bố, mẹ, ông, bà, anh, chị, em, cô giáo, bạn bè... nhưng cũng có khi là những đối tượng được nhân cách hóa như con người. Ví dụ, một chú mèo, anh đom đóm, bác chào mào, bông hoa, đám mây... Trong bài thơ trên, nhân vật chính là mèo con, gắn liền với hành động là đi học.

Bài thơ có dáng dấp như một câu chuyện, có nhân vật, có tình tiết... Tuy nhiên, tất cả những yếu tố đó đều phải được thông qua ngôn ngữ. Vì vậy, lời thơ buộc phải có yếu tố truyện, tức là có lời người kể, lời nhân vật nhưng vẫn có vần, có nhịp... Điều đó đòi hỏi người viết phải kết hợp hài hòa giữa ngôn ngữ kể và ngôn ngữ tâm trạng; sử dụng đa dạng các kiểu ngôn ngữ, trong đó chú trọng là hình thức đối thoại.

Ví dụ: Bài thơ *Mời vào* (Võ Quảng) là cuộc đối thoại giữa em bé với bạn Gió, bạn Thỏ, bạn Nai:

<i>Cốc! Cốc! Cốc !</i>	<i>Cốc! Cốc! Cốc!</i>
<i>-Ai gọi đó ?</i>	<i>- Ai gọi đó?</i>
<i>-Tôi là Thỏ</i>	<i>- Tôi là Nai</i>
<i>- Nếu là Thỏ</i>	<i>- Nếu là Nai</i>
<i>Cho xem tai.</i>	<i>Cho xem gạc.</i>

Nhìn một cách khái quát nhất, yếu tố truyện trong thơ, tức là trong bài thơ có nhân vật, có sự việc, có cốt truyện nhưng chỉ là những *yếu tố thấp thoáng*, hỗ trợ cho việc thể hiện cảm xúc, tâm trạng. Điều đó có nghĩa là, mặc dù có sự việc, có nhân vật, thậm chí có “chuyện” nhưng những yếu tố này không phá vỡ đặc trưng của thơ, một thể loại lấy tình cảm mãnh liệt làm phương thức phản ánh cơ bản. “Trong tác phẩm trữ tình, nguyên tắc tái hiện đời sống trong tính chủ quan đã đặt cái tôi tự biểu hiện của nhà thơ vào vị trí trung tâm tổ chức và chi phối nghệ thuật trong tác phẩm... Các yếu tố tự sự một mặt tác động, và chừng nào đó làm thay đổi kết cấu bên ngoài, song lại chịu sự quy định của cấu trúc, và mang bản chất của chủ thể trữ tình” [1; tr.25].

2.2. Tiếp cận yếu tố tự sự trong thơ viết cho trẻ Mẫu giáo

Do đặc điểm của đối tượng tiếp nhận, việc dạy học các tác phẩm thơ có yếu tố tự sự, ngoài việc tuân thủ theo nguyên tắc học mà chơi, chơi mà học, nguyên tắc tích hợp, cần có hướng khai thác riêng. Ở đây, chúng tôi chỉ giới thiệu một số biện pháp chính khi cho trẻ làm quen với những bài thơ có yếu tố tự sự.

2.2.1. Đọc diễn cảm

Thực hiện nhiệm vụ phát triển ngôn ngữ ở trường mầm non, việc dạy đọc diễn cảm được gắn liền với việc tổ chức cho trẻ làm quen với tác phẩm văn học. Về thực chất, việc đó hoàn toàn đúng, vì đọc diễn cảm là một yếu tố rất quan trọng để nâng cao trình độ ngôn ngữ nói và nâng cao kiến thức từ vựng, về ngữ pháp và về phong cách ngữ. Đọc diễn cảm trở thành động lực phát triển tình cảm ngôn ngữ và thính giác ngôn ngữ cho trẻ em. Đọc diễn cảm chính là hình thức, phương tiện trực quan sinh động đối với sự phát triển của trẻ, đặc biệt là phát triển ngôn ngữ cho trẻ.

Cũng là đọc diễn cảm, nhưng khi đọc một bài thơ có yếu tố tự sự, lại có những yêu cầu riêng. Đó là việc thể hiện lời của các nhân vật, được cụ thể hóa qua hình thức đối thoại. Lời của mỗi nhân vật đều có sắc thái, giọng điệu riêng.

Chẳng hạn, lời của em bé trong bài thơ *Mời vào*, thường gắn liền với các câu hỏi (Ai gọi đó?) và lời mời (Xin mời vào!). Ngữ điệu ở các câu này cũng khác nhau. Câu hỏi của em bé có sự tò mò, hiếu động, giọng đọc phải cao. Còn lời mời vào phải lễ phép nhưng vẫn có sự hồn nhiên, cần đọc chậm hơn, có sự kéo dài hơi ở phía sau... Còn *Con bê lông vàng* đi qua vườn ốt, nhìn sau nhìn trước, đi qua vườn cà, đi vào đi ra, đi tìm mẹ nó”. Bê “không thấy mẹ” mà “thấy cái hoa nở”:

Nó bước lại gần/ Nó đứng tản ngẩn/ Mũi kè, hít hít. Giọng đọc phải kết hợp với cử chỉ, điệu bộ, làm sao cụ thể hóa được hình ảnh về một chú bê lông vàng đang tò mò, tản ngẩn quan sát khu vườn.

2.2.2. Chuyển bài thơ thành một câu chuyện

Đối với trẻ Mẫu giáo, việc tiếp cận các bài thơ có yếu tố tự sự, giáo viên có thể tóm tắt nhanh bài thơ, hoặc có thể chuyển bài thơ thành một câu chuyện. Điều đó sẽ trực tiếp phát triển ngôn ngữ, đồng thời cũng phát triển được tư duy, trí tuệ cho trẻ. Tất nhiên, việc chuyển bài thơ thành một câu chuyện nhỏ chỉ được sử dụng trong một vài trường hợp.

Ví dụ: Với bài thơ *Mời vào*, có 3 đoạn thơ, ứng với ba chi tiết ba hành động mời vào của em bé. Đoạn thứ nhất, có thể chuyển thành đoạn truyện sau:

Một hôm, tôi đang ở trong nhà thì nghe thấy tiếng gõ cửa: “Cốc!Cốc! Cốc!”. Ai thế nhỉ? Tôi ở trong nhà nói vọng ra:

Ai đấy ạ!

Bên ngoài cửa chính có tiếng trả lời:

Gấu Nâu ơi! Thỏ Trắng đây!

À, tôi nhìn thấy đôi tai dài màu trắng kia chắc hẳn là đôi tai của Thỏ Trắng rồi. Tôi mừng rỡ mở cửa cho Thỏ Trắng vào nhà và mời Thỏ Trắng cùng ăn bánh ngọt. Chúng tôi vừa ăn vừa kể chuyện cho nhau nghe những câu chuyện vui. Bên ngoài, những ánh nắng lan tỏa vàng ruộm chiếu len qua khe cửa sổ và tiếng chim hót thánh thót như những bản nhạc.

2.2.3. Chuyển thể bài thơ thành kịch bản

Do đặc trưng của những bài thơ có yếu tố truyện thường có nhiều nhân vật, có cốt truyện, có diễn biến nên có thể giáo viên lựa chọn hình thức chuyển thể bài thơ thành những kịch bản ngắn. Những kịch bản ngắn này có thể sử dụng trong làm quen với tác phẩm văn học, hoặc trong các hoạt động góc, hoạt động vui chơi... Trẻ sẽ được hóa trang, phân vai, đóng vai thành các nhân vật. Hình thức này sẽ tạo được sự hứng thú cho trẻ, góp phần phát triển tư duy, phát triển ngôn ngữ, phát triển thể chất, tạo được tinh thần đoàn kết cho trẻ.

Ví dụ: Bài thơ *Mời vào*, phần đầu của bài thơ có thể chuyển thành kịch bản sau:

Sân khấu: Phòng học được giả định là một khu rừng. Ở hai góc đặt mô hình 2 cây lớn và 1 mô hình ngôi nhà gỗ của Gấu Nâu bên cạnh gốc cây lớn bên trái. Cô dùng những chậu cây giả, những lẵng hoa để bài trí cho phù hợp. Nếu chơi đóng kịch ở ngoài trời, có thể tận dụng những bụi cây ở sân trường, vườn trường...

Người dẫn truyện: Vào mùa Xuân, trong một khu rừng xinh đẹp có một bạn Gấu Nâu sống trong một ngôi nhà bằng gỗ. Bạn Gấu Nâu rất thân thiện và hay giúp đỡ mọi người. Vào một buổi sáng mát mẻ, khi mọi vật xung quanh thức dậy thì Gấu Nâu cũng liền tỉnh giấc.

Gấu Nâu: (Một cháu đeo mặt nạ Gấu Nâu giả vờ vờ vai tỉnh giấc)

Ồi! Hôm nay thời tiết thích quá. Mình dậy tập thể dục và ăn sáng thôi! (Gấu mở cửa, vươn vai, hít thở không khí)

Người dẫn truyện: Khi tập thể dục xong Gấu Nâu vào chuẩn bị bữa sáng đặt lên bàn một đĩa bánh ngọt, và một đĩa hoa quả, Gấu đang chuẩn bị ăn bánh thì nghe thấy tiếng gõ cửa.

Thỏ trắng: (Một cháu đeo mặt nạ Thỏ Trắng có đôi tai dài đang gõ cửa nhà Gấu Nâu)

Cốc! Cốc! Cốc! Gấu Nâu ơi! Bạn đã dậy chưa? Cho mình vào chơi với (Tay Thỏ gõ cửa)

Gấu Nâu: (Bỏ chiếc bánh xuống và tiến lại phía cửa)

Mình dậy rồi. Ai đấy ạ!

Thỏ Trắng: (Giọng nhẹ nhàng)

Mình là Thỏ Trắng đây!

Gấu Nâu: (Quay xuống nói với khán giả)

Hình như là Thỏ Trắng có đôi tai rất là dài phải không các bạn?

Vậy bạn cho tôi xem đôi tai dài của bạn được không?

Thỏ Trắng : Được chứ ! (Đưa đôi tai về hướng cửa sổ cho Gấu Nâu nhìn)

Gấu Nâu : (Nhìn qua cửa sổ để nhìn đôi tai của Thỏ Trắng)

Đây đúng là đôi tai của Thỏ Trắng rồi. Mời bạn vào nhà mình chơi (Mở cửa cho Thỏ Trắng).

3. KẾT LUẬN

Thơ có yếu tố tự sự là một trong những đặc điểm riêng của những bài thơ viết cho trẻ mầm non. Điều đó xuất phát từ đặc điểm tâm lí tiếp nhận của đối tượng. Vì vậy, việc hiểu được bản chất của yếu tố tự sự trong thơ, mối quan hệ giữa tự sự và trữ tình là điều hết sức cần thiết với các giáo viên mầm non. Từ đó, việc cho trẻ làm quen với những bài thơ có yếu tố tự sự cũng cần có sự chọn lựa, sử dụng các biện pháp sao cho phù hợp, trong đó chú trọng các biện pháp chính như: đọc diễn cảm (có sự phân hóa giọng đọc của các nhân vật trong bài thơ), chuyển bài thơ thành một câu chuyện ngắn để kể cho trẻ nghe, chuyển bài thơ thành kịch bản cho trẻ đóng vai... Việc lựa chọn biện pháp nào cho phù hợp, phụ thuộc vào nội dung của từng bài thơ cũng như kĩ năng sư phạm của từng giáo viên, trong đó cần chú ý đến đặc điểm tâm lí của trẻ ở từng độ tuổi.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Lại Nguyên Ân (1984), *150 thuật ngữ văn học*, Nxb. Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
- [2] Bách khoa toàn thư mở (2019), *Thơ*, <https://vi.wikipedia.org/wiki/Thơ>.
- [3] Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi (2006), *Từ điển thuật ngữ văn học*, Nxb. Giáo dục, Hà Nội.
- [4] Phong Lê (1998), *Tuyển tập Võ Quảng*, Nxb. Khoa học Xã hội, Hà Nội.
- [5] Phương Lưu (2004), *Lý luận văn học*, Nxb. Giáo dục, Hà Nội.
- [6] Lã Thị Bắc Lý (2004), *Giáo trình văn học trẻ em*, Nxb. Đại học Sư phạm Hà Nội, Hà Nội.
- [7] Hoàng Phê (chủ biên) (1994), *Từ điển tiếng Việt*, Trung tâm từ điển học, Nxb. Giáo dục, Hà Nội.

APPROACH TO NARRATIVE ELEMENT IN POEMS FOR PRESCHOOLERS

Pham Thi Anh

ABSTRACT

Poems written for kindergarten children in particular, for small kids in general have an important position in the formation, development of thinking, intellect and personality of them. However, poems with narrativeness constitute a relatively big

number in poetry written for children, requiring a separate approach, due to the characteristics of the recipients. In this article, we propose three approaches: Read expressively (with different tones showing different characters in the poem), turn the poem into a short story to tell the children, turn the poem into a scenario for the children to play etc. The selection of measures depends on the content of each poem as well as the pedagogical skills of each teacher, of which teachers should pay attention to the psychological characteristics of each age.

Keywords: *Kindergarten children, narrative element.*

Ngày nộp bài: 20/12/2019; Ngày gửi phản biện: 20/12/2019; Ngày duyệt đăng: 30/12/2019